

30 Ιανουαρίου 2014

Οι Τρεις Ιεράρχες, σύμβολα της εκκλησιαστικής κοινωνίας

/ [Πεμπτουσία](#)

Image not found or type unknown

Την 30ή Ιανουαρίου εορτάζει η Εκκλησία την μνήμη των τριών μεγάλων Ιεραρχών, Βασιλείου του Μεγάλου, Γρηγορίου του Θεολόγου και Ιωάννου του

Χρυσοστόμου. Δεν πρόκειται περί «μνήμης» με την κυρία έννοια της λέξεως, δηλαδή επετείου του θανάτου των Πατέρων αυτών, αλλά περί κοινής εορτής, «συνάξεως» κατά την λειτουργική ορολογία. Ο Μέγας Βασίλειος απέθανε την 1η Ιανουαρίου του έτους 379 και η μνήμη του εορτάζεται, ως γνωστόν, την 1η Ιανουαρίου. Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος την 25η Ιανουαρίου του έτους 389, και την 25η Ιανουαρίου εωρτάσαμε την μνήμη του. Τέλος ο Χρυσόστομος απέθανε στην εξορία την 14η Σεπτεμβρίου του έτους 407, κατά την ημέρα της εορτής της Υψώσεως του τιμίου Σταυρού, η μνήμη του όμως μετετέθη, λόγω του ύψους της δεσποτικής εορτής της ημέρας αυτής, και εορτάζεται την 13ην Νοεμβρίου.

Η εορτή της 30ής Ιανουαρίου είναι μεταγενεστέρα, γι' αυτό και δεν την συναντούμε στα παλαιά εορτολόγια. Καθιερώθη κατά τον ΙΑ΄ αιώνα επί της βασιλείας του Αλεξίου Κομνηνού (1081 -1118). Την αιτία της συστάσεως της κοινής και για τους τρεις εορτής μας αφηγείται εκτενώς το συναξάριο της ημέρας. «Στάσις», διένεξις, υπήρχε στην Κωνσταντινούπολι μεταξύ «των ελλογίμων και εναρέτων ανδρών». Από τους τρεις Ιεράρχας άλλοι εθεωρούσαν σπουδαιότερο τον Χρυσόστομο, άλλοι τον Βασίλειο, και άλλοι τον Γρηγόριο, και υποτιμούσαν τους άλλους δύο. Έτσι δημιουργήθηκαν τρεις διαμαχόμενες παρατάξεις: των Ιωαννιτών, των Βασιλειτών και των Γρηγοριτών. Στην έριδα έθεσε τέλος ο μητροπολίτης Ευχαίτων Ιωάννης ο Μαυρόπους, λόγιος και ευλαβής κληρικός.

Αυτός, κατά την διήγησι του συναξαριστού, είδε σε οπτασία τους τρεις αγίους, πρώτα τον καθένα χωριστά και ύστερα και τους τρεις μαζί. Αυτοί του είπαν με ένα στόμα: «Ημείς οι τρεις είμεθα ένα, καθώς βλέπεις, κοντά στον Θεό και τίποτε δεν υπάρχει που να μας χωρίζη ή να μας κάνη να αντιδικούμε... Πρώτος δεν υπάρχει μεταξύ μας ούτε δεύτερος... Σήκω λοιπόν και ειπέ σ' εκείνους που μαλώνουν, να μη χωρίζονται σε παρατάξεις για ημάς. Γιατί ημείς και στην ζωή μας και μετά τον θάνατό μας δεν έχομε άλλη επιθυμία, παρά να ειρηνεύη και να ομονοή όλος ο κόσμος».

Σαν σύμβολο και έκφρασι της ενότητός των του συνέστησαν να συστήση κοινή εορτή και των τριών. Έτσι ο Ευχαίτων ανέλαβε την συμφιλίωσι των διαμαχομένων μερίδων και συνέστησε την εορτή της 30ής Ιανουαρίου. Έκρινε τον Ιανουάριο ως καταλληλότερο μήνα για τον εορτασμό των, αφού κατ' αυτόν εώρταζαν και οι τρεις σε διάφορες ημέρες, την 1η ο Βασίλειος, την 25η ο Γρηγόριος και την 27η η ανακομιδή των λειψάνων του Χρυσοστόμου.

Η σύστασις της εορτής επέτυχε του σκοπού της. Απετέλεσε το ορατό σύμβολο της ισότητος και της ενότητος των μεγάλων διδασκάλων και της συμφιλιώσεως των διισταμένων πριν μερίδων. Κοινή ακολουθία και για τους τρεις συνέθεσε ο

Ευχαίτων, ανταξία των τριών μεγάλων Πατέρων. Από τότε σε κοινή εικονογραφική παράστασι περιλαμβάνονται και οι τρεις, ντυμένοι τα αρχιερατικά των άμφια, με το Ιερό Ευαγγέλιο στο ένα χέρι, ευλογούν με το άλλο, σαν να παρευρίσκονται όχι μόνον εν πνεύματι, αλλά και εν σώματι μεταξύ μας. Και είναι πράγματι οι αιώνιοι και αθάνατοι διδάσκαλοι της Εκκλησίας του Χριστού. Εδίδαξαν με τον άγιο βίο των, με την έξοχο δράσι των, με τα σοφά των συγγράμματα.

Σ' αυτούς ενεσαρκώθη το τέλειο χριστιανικό ιδεώδες του «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν Θεού» πλασμένου και εν Χριστώ αναγεννημένου ανθρώπου. Και προ πάντων στα πρόσωπα αυτών των τριών Ιεραρχών συνηντήθη η παιδεία, η μόρφωσις και η ελληνική φιλοσοφική κατάρτισις με την χριστιανική αλήθεια. Ήσαν οι σοφοί κατά κόσμον και σοφοί κατά Θεόν. Αρμονικωτέρα σύζευξις ελληνισμού και χριστιανισμού σ' όλη των την τελειότητα δεν παρουσιάσθηκε ποτέ στον κόσμο. Γι' αυτό και η εορτή των απέβη εορτή της ελληνοχριστιανικής παιδείας, της οποίας διδάσκαλοι και πρότυπα υπήρξαν οι τρεις Ιεράρχαι.

Και της χριστιανικής όμως λατρείας υπήρξαν δημιουργικά στοιχεία οι τρεις Ιεράρχαι. Όχι μόνο την ετέλεσαν, ως ιερείς και αρχιερείς, αλλά και συνέβαλαν στην διαμόρφωσι και εξέλιξι της. Δεν είναι χωρίς σημασία το γεγονός, ότι με τα ονόματα και των τριών η εκκλησιαστική παράδοσις συνέδεσε την συγγραφή τριών λειτουργιών: των δύο γνωστών βυζαντινών λειτουργιών του Μεγάλου Βασιλείου και του Ιωάννου του Χρυσοστόμου και μιας της Εκκλησίας της Αλεξανδρείας που φέρεται υπό το όνομα του Γρηγορίου. Εξ άλλου και στους τρεις, και ιδιαιτέρως στον Μέγα Βασίλειο, αποδίδονται σειρές ολόκληρες ευχών, που κοσμούν τα λειτουργικά μας βιβλία.

Είναι γνωστή και από τις ιστορικές πηγές η συμβολή του Μεγάλου Βασιλείου στην διαμόρφωσι των «ευκοσμιών του βήματος» και των διατάξεων των ευχών, καθώς και η προσπάθεια του Χρυσοστόμου για την αναζωογόνησι της λειτουργικής ζωής μεταξύ του ποιμνίου του στην Κωνσταντινούπολι. Ο Γρηγόριος ήταν και ποιητής και οι ύμνοι του, αν και δεν έχουν εισαχθή στην λατρεία μας, μπορούν να καταταγούν μεταξύ των καλλιτέρων και ωραιότερων προϊόντων της εκκλησιαστικής μας ποιήσεως.

Μπορείτε να ιδήτε στους βυζαντινούς μας ναούς να εικονίζονται οι τρεις ιεράρχαι στην κόγχη του αγίου βήματος, με τα ειλητάρια της θείας λειτουργίας στα χέρια, να περιβάλλουν το θυσιαστήριο σαν να λειτουργούν αδιαλείπτως, όχι μόνο στο υπερουράνιο, αλλά και στο επίγειο θυσιαστήριο του Θεού, μαζί με τους ιερείς που τελούν τα μυστήρια σήμερα. Σαν να παρακάθηνται μαζί με ημάς στην ίδια κοινή ιερά τράπεζα και να μετέχουν της ίδιας πνευματικής τροφής.

Και σε μία άλλη εικονογραφική παράστασι θα συναντήσετε τους τρεις Ιεράρχας.

Στην μεγάλη εξεικόνησι της δευτέρας παρουσίας του Κυρίου, που ζωγραφείται από τους βυζαντινούς ζωγράφους στους νάρθηκας των ναών επάνω και γύρω από την κυρία πύλη του ναού. Στην ομάδα των σεσωσμένων, που εισέρχονται στον Παράδεισο του Θεού, θα διακρίνετε εύκολα τις τρεις σεβάσιμες μορφές των, όπως μας τις διέσωσε η εικονογραφική παράδοση της Εκκλησίας μας και όπως περιγράφονται στο συναξάριο της εορτής των:

«Ήσαν δε την θέσιν του σώματος και την μορφήν οι άγιοι ούτοι, έχοντες ούτως: Ο μεν θεός Χρυσόστομος, την ιδέαν του σώματος ην βραχύς πάνυ την ηλικίαν, μεγάλην κεφαλήν τοις ώμοις αιωρών, ισχνός εις το ακριβέστατον, επίρρινος, ευρύς τους μυκτήρας, ωχρότατος μετά του λευκού, κοίλους τους κόχλους των οφθαλμών έχων και βολβοίς τούτων κεχρημένος μεγάλοις, εφ' οίς και συνέβαινε, χαριέστερον, ταις όψεσιν αποστίλβειν, ει και τω λοιπώ χαρακτήρι τον αχθόμενον παρεδήλου• ψιλός και μέγας το μέτωπον και πολλαίς ταις βολίσι κεχαραγμένος• ώτα περικείμενος μεγάλα και το γένειον μικρόν και αραιότατον, υποπολαιίς ταις θριξίν εξανθών, τας σιαγόνας πεπιεσμένας είσω έχων τη νηστεία εις τον ακρότατον...

Ο δε μέγας Βασίλειος ην την θέσιν του σώματος εις πολύ μήκος επί του ορθίου σχήματος αναδραμών• ξηρός και λιπόσαρκος, μέλας το χρώμα, ωχρότητι το πρόσωπον σύγκρατος• επίρρινος, εις κύκλον τας οφρύς περιηγμένος• το επισκύνιον συνεσπακώς, φροντιστικώ εοικώς, ολίγαις το πρόσωπον αμαρυγαίς ρυτιδούμενος• επιμήκης τας παρειάς• κοίλος τους κροτάφους, ηρέμα έχων εν χρω κουρίας• την υπήνην αρκούντως καθειμένος και μεσαιπόλιος... Ο δε γε ιερός Γρηγόριος ο Θεολόγος, κατά τον τύπον της ηλικίας του σώματος ετύγχανε μέτριος• ύπωχρος βραχύ μετά του χαριέντος• σιμός, επ' ευθείας τας οφρύς έχων• ήμερον βλέπων και προσηνές θάτερον, των οφθαλμών, ος ην δεξιός, στυγνότερον κεκτημένος, ον και ουλή κατά τον κανθόν συνήγε• τον πώγωνα ου βαθύς, δασύς δε επ' ευθείας, ικανώς φαλακρός ταις θριξί, τα άκρα της γενειάδος ως περικεκαπνισμένα υποφαίνων».

Έτσι ακριβώς μας παρουσιάζει η Εκκλησία μας τα τρία μεγάλα αυτά τέκνα της. Σοφούς διδασκάλους και Πατέρας, που μας edίδαξαν και μας διδάσκουν διαρκώς με την θεία σοφία των λόγων και των παραδειγμάτων των• ιερουργούς ενθέους των μυστηρίων της Εκκλησίας μας, συλλειτουργούντας μαζί μας και συνδοξολογούντας τον Θεό• πολίτας του ουρανού και οικήτορας του Παραδείσου της τρυφής. Και προς τον σκοπό αυτόν υπηρετούν όλα τα στοιχεία της λατρείας μας. Το εορτολόγιο, που φέρνει στην μνήμη μας τα ιερά αυτά πρόσωπα κατ' έτος. Η υμνογραφία, που με τους ύμνους της εγκωμιάζει τους αγώνες και την δόξαν των. Τα συναξάρια, που μας περιγράφουν τον βίο και τας αρετάς των. Η εικονογραφία που ανιστορεί τις ιερές μορφές των και μας δίδει την δυνατότητα να

βλέπουμε σαν ζωντανά τα πνευματικά αυτά αναστήματα.

Αυτό είναι το νόημα και ο σκοπός της τιμής των αγίων στην Εκκλησία μας. Να δείξει αυτή την αδιάλειπτο και αδιάσπαστο κοινωνία των μελών της Εκκλησίας. Κοινωνία ζώντων εν Χριστώ πιστών, είτε στη γη αυτή είτε στην μακαρία κατάσταση του ουρανού. Κοινωνία για την οποία δεν υπάρχουν νεκροί, αλλά μόνο ζώντες, εφ' όσον όλοι όσοι αποτελούν μέλη της ηνώθησαν δια των μυστηρίων με τον αιώνιο και αθάνατο χορηγό της ζωής, τον Χριστό. Όλοι μαζί συνδοξολογούν και συνυμνούν τον Θεό και δέονται οι ζώντες για τους κεκοιμημένους και οι κεκοιμημένοι για τους ζώντας. Όλοι είναι πολίται της Βασιλείας, με την σφραγίδα της αθανασίας, με τα ονόματά των γραμμένα στο βιβλίο της ζωής.

Η ακολουθία των τριών Ιεραρχών αποδίδεται από τον συντάκτη του συναξαρίου της εορτής των στον Ιωάννη τον Μαυρόποδα, μητροπολίτη Ευχαΐτων, που «την εορτήν ταύτην παρέδωκε τη Εκκλησία εορτάζειν Θεώ» και συνέταξε γι' αυτήν κανόνες, τροπάρια και εγκώμια. Εκτός όμως από τον Μαυρόποδα συνέβαλαν και άλλοι υμνογράφοι στην ολοκλήρωσι της υμνογραφίας της εορτής. Τα ιδιόμελα της λιτής και τα στιχηρά των αποστίχων του εσπερινού αποδίδονται στον Νείλο Ξανθόπουλο, το δε ιδιόμελο στο «Και νυν» των αποστίχων είναι ποίημα του πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γερμανού. Ρητώς στον Ιωάννη αποδίδονται οι τρεις κανόνες. Θα παρατεθούν το πρώτο στιχηρό του εσπερινού του δ' ήχου, προσόμοιο του «Ως γενναίον εν μάρτυσι», «Τα της χάριτος όργανα...». Το πρώτο των αποστίχων του πλ. α' ήχου, προσόμοιο του «Χαίροις ασκητικών», «Χαίροις Ιεραρχών η τριάς...».

Το πρώτο των στιχηρών των αίνων του β' ήχου, προσόμοιο του «Ποίοις ευφημιών», «Ποίοις ευφημιών στέμμασι στεφανώσωμεν τους διδασκάλους...» και το δοξαστικό των στιχηρών του εσπερινού, ιδιόμελο του πλ. α' ήχου, «Σαλπίσωμεν εν σάλπιγγι ασμάτων...». Είναι από τα πιο χαρακτηριστικά τροπάρια της εορτής.

Ιωάννου Μ. Φουντούλη, Λογική Λατρεία, Εκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, σ. 380 -388.